รับเข้าระบบ : 6/07/2567
พิจารณา : 15/07/2567
สิ้นสุดกระบวนการ : 11/09/2567

เหตุใดบทละครเรื่องรามเกียรติ์ของรัชกาลที่ 1 ต้องเริ่มต้นที่ตอนหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดิน

Why does King Rama I's play *Ramakien* begin with the episode of the demon Hiranyak rolling the earth?

ศิริพร สุวัฒนสุข[1*] และ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล[2]
Siribhorn Suwattanasuk[1*] and Anant Laulertvorakul[2]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคตินารายณ์อวตารกับแนวคิดการสร้างกรุงเทพมหานครและการสถาปนาพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกตามแนววรรณคดีศึกษา และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร และวิเคราะห์เนื้อหาบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาพบว่า บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นนิทานพระรามฉบับไทยที่ยาวและสมบูรณ์ที่สุด แม้ว่าจุดมุ่งหมายหลักคือเล่าวีรกรรมอันกล้าหาญของพระรามในฐานะที่เป็นอวตารของพระนารายณ์ แต่ความที่เพิ่มเข้ามาในตอนต้นของรามเกียรติ์ฉบับนี้ คือ เรื่องหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินซึ่งเล่าเรื่องพระนารายณ์ทรงอวตารเป็นหมูป่าลงมาปราบอสูรร้าย แล้วขวิดเอาแผ่นโลกกลับคืนมา ต่อด้วยตอนกำเนิดท้าวอโนมาตัน กุมารผู้เกิดในดอกบัวจากนาภีพระนารายณ์ ยังแฝงนัยทางการเมืองอันแยบคายเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีว่า ทรงเป็นดั่งพระนารายณ์ผู้อวตารลงมาปราบยุคเข็ญแก่ชาวสยาม และทรงสิทธิ์โดยชอบที่จะปกครองกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นกรุงอยุธยาหรือเมืองพระรามแห่งใหม่แทนราชวงศ์เดิมและนครหลวงเดิมของชาวสยามที่ล่มจมไปเพราะไฟสงคราม

คำสำคัญ: รามเกียรติ์ ร. 1 หิรันตยักษ์ อยุธยา พระราม อวตาร

Abstract

This research employs a literary approach to examine the principle of Vishnu's incarnation in the context of Bangkok's construction and the establishment of the Chakri

[1] อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

[2] ภาคีสมาชิกราชบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

[*]Corresponding author : E-mail siribhorn.s@chandra.ac.th

Dynasty, as depicted in King Rama I's play, *Ramakien*. Utilizing qualitative methods, documentary research, and content analysis, the study analyzes the play and its relevant theme in line with the research objectives.

The finding reveals that the play *Ramakien*, composed by King Buddhayodfa Chulalok, represents the longest and most comprehensive Thai version of the Rāma story. While its main primary aim is to narrate the heroic exploits of Rāma as an avatar or incarnation of Lord Vishnu, it begins with an additional prologue about a demon named Hiranyak, who brings a dreadful calamity to humanity by rolling the earth's surface and hiding it in the underworld. This narrative recounts Vishnu's incarnation as a wild boar to defeat the evil demon and restore the earth. The story further introduces Anomātan, a child born from a lotus flower that emerged from Vishnu's navel. This narrative subtly conveys political implications, legitimizing the reign of the first king of the Chakri Dynasty by portraying him as a Vishnu avatar who descends to alleviate the plight of the Siamese people. This portrayal justifies his right to rule over Bangkok as the new Ayodhyā, the city of Rāma, thereby replacing the fallen previous dynasty and capital, which had been ravaged by the fires of war.

Keywords : Ramakian, King Rama I, Hiranyak, Ayodhyā, Rāma, avatar

บทนำ

รามเกียรติ์แปลว่า 'ชื่อเสียงอันขจรขจายของพระราม'[1] เป็นวรรณคดีมรดกเรื่องสำคัญของไทย ได้เค้าเรื่องมาจากนิทานของอินเดีย เนื้อหาสำคัญกล่าวถึงพระนารายณ์อวตารลงมาเพื่อมาปราบอสูรและดับทุกข์เข็ญบนโลกมนุษย์ตามคติฮินดู คนไทยรับรู้เรื่องพระรามมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏร่องรอยหลักฐานจากคำเรียกชื่อต่างๆ ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นพระนามพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ เช่น *พ่อขุน**ราม**คำแหง พระ**ราม**าธิบดี พระ**ราเม**ศวร พระเจ้า**ราม**าธิราช* รวมไปถึงราชทินนามของขุนนางผู้ใหญ่ เช่น *พระยา**ราม**ณรงค์ พญา**ราม**ราฆพ* และมีนามพ้องกับชื่อของสถานที่จำนวนมากในประเทศไทย เช่น *จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถ้ำพระ**ราม** วัดพระ**ราม** บึงพระ**ราม*** (Singto, 1977) นอกจากนี้ ชื่อตัวละครอื่น เหตุการณ์ และสิ่งที่กล่าวถึงในเรื่องรามเกียรติ์ ก็ยังเป็นชื่อสถานที่ เช่น *ถ้ำ**สีดา** ทะเล**ชุบศร** ห้วย**สุครีพ เขาสรรพยา*** เป็นคำเรียกพรรณไม้จำนวนมาก เช่น *ต้นหัวใจ**ไมยราพณ์** ต้น**ตรีชวา** ต้น**สังกรณี** ต้น**หนุมาน**นั่งแท่น บอน**นางมณโฑ** กระเช้า**สีดา*** และเป็นชื่อท่าแม่ไม้มวยไทย เช่น *หักงวง**ไอยรา มณโฑ**นั่งแท่น **หนุมาน**ถวายแหวน **หิรัญ**ม้วนแผ่นดิน **ขุนยักษ์พานาง***

[1] จากคำ ราม (ส. ราม = 'พระราม') + เกียรติ์ / เกียรติ (ส. กีรฺติ = 'สิ่งที่ฟุ้งกระจาย, สิ่งที่ขจรขจาย, ชื่อเสียง' จากรากศัพท์ กฤ = 'ฟุ้ง, กระจาย') (Monier-Williams, 2003)

ความนิยมเรื่องพระรามในสังคมไทยทำให้เกิดการสร้างสรรค์วรรณคดีลายลักษณ์อันเป็นแบบแผนจากราชสำนักหลายสำนวนตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา เช่น ราชาพิลาป คำพากย์เรื่องรามเกียรติ์ โคลงพาลีสอนน้อง โคลงทศรถสอนพระราม บทละครเรื่องรามเกียรติ์ในสมัยอยุธยา และบทละครเรื่องรามเกียรติ์ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งเหลือต้นฉบับมาหรือแต่งขึ้นเฉพาะบางช่วงบางตอน เนื้อความไม่ต่อเนื่องกัน เรื่องพระรามยังปรากฏในรูปวรรณคดีท้องถิ่น เช่น เรื่อง *หรมาน พรหมจักร และรามเหียร* หรือ *ปรัมมเหียร* ของล้านนา (Sawaddipong, 2011) *พระรามชาดก* และ*พระลัก-พระลาม* ของอีสาน[1] (Nimmanahaeminda, 2005) และยังเป็นแรงบันดาลใจให้กวีท้องถิ่นเสริมสร้างอรรถรสในวรรณกรรมสร้างสรรค์บางเรื่องขึ้นมา เช่น เรื่อง *วันคาร* ของภาคใต้ (Laulertvorakul, 1990)

เดิมเรื่องรามเกียรติ์ใช้เพื่อเป็นบทสำหรับแสดงหนังใหญ่ โขน และละครในโอกาสต่างๆ (Bidyalabh Bridhyakon, 1974) วรรณคดีที่หลงเหลือจากคราวเสียกรุงศรีอยุธยาและตกทอดมาในปัจจุบันจึงไม่มีสำนวนใดที่มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์กระทั่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันรวบรวมและเรียบเรียงบทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับสมบูรณ์ขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2340

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนับเป็นรามเกียรติ์ของไทยที่มีเนื้อหายาวที่สุดและสมบูรณ์ที่สุด เข้าใจว่าคงมีไม่น้อยที่เป็นมรดกความทรงจำของคนอยุธยา ดังพระวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (Chulalongkorn, 1965) ว่า *"เดิมทีค้นหาฉบับไม่ได้สูญเสียเมื่อกรุงเสียขาดกระท่อนกระแท่น การแต่งหนังสือรามเกียรติ์ครั้งนั้น ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแลผู้จำบทเก่าได้เรียบเรียงแก้ไข"*

เนื้อความหลายตอนในรามเกียรติ์ฉบับนี้มีข้อแตกต่างจากเรื่องรามายณะภาษาสันสกฤตของวาลมีกิอยู่หลายประการ งานวิจัยของสมพร สิงห์โต (Singto, 1977) เรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมีกิและรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1* ได้ศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพระรามทั้งสองฉบับแล้วพบว่าบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 มิได้ถ่ายทอดโดยตรงจากรามายณะ เป็นแต่การรวบรวมนิทานเรื่องพระรามในสังคมไทยที่ได้จากแหล่งต่างๆ ปะปนเข้าด้วยกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (Bidyalabh Bridhyakon, 1974) ที่ทรงแสดงความคิดเห็นของพระองค์ไว้ในหนังสือ *ชุมนุมพระนิพนธ์* ว่า รามายณะของวาลมีกิมิใช่ต้นตอของเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทย หากแต่รับเนื้อเรื่องจาก *นิทานเรื่องพระราม* ที่เล่ากันในอินเดียตอนใต้สมัยราชวงศ์คุปตะและปาลวะซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่ารามายณะของฤๅษีวาลมีกิโดยผ่านมาทางชวาและมลายูอีกทอดหนึ่ง

นิยะดา เหล่าสุนทร (Lausunthorn, 1997) ได้ศึกษา *คัมภีร์นารายณ์ 20 ปางกับคนไทย* พบว่าเรื่องรามาวตารในคัมภีร์นารายณ์ 20 ปาง มีเนื้อความคล้ายคลึงกับในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1 จึงสรุปว่า คัมภีร์นารายณ์ 20 ปาง ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของศาสนาฮินดูเป็นต้นเค้าเรื่องของบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 เพราะรามเกียรติ์ฉบับนี้ นอกจากเนื้อเรื่องจะกล่าวถึง *รามาวตาร*

[1] เป็นวรรณคดีของล้านช้าง แต่แพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยด้วย

ซึ่งเป็นปางหนึ่งของพระนารายณ์แล้ว ยังรวมอวตารของพระนารายณ์ปางอื่นๆ อีก 3 ปาง เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเรื่องด้วย ได้แก่ *วราหาวตาร*[1] *สมณาวตาร*[2] และ*อัปสราวตาร*[3] อย่างไรก็ตาม มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (Phromsutthirak, 1987) กลับมีทรรศนะตรงกันข้ามว่า เรื่องนารายณ์ 20 ปาง[4]น่าจะเกิดขึ้นภายหลังและได้อิทธิพลไปจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เพราะเรื่องรามาวตารซึ่งเป็นอวตารหนึ่งในนารายณ์ 20 ปาง ทุกฉบับล้วนแต่ไม่สมบูรณ์ เล่าเรื่องแบบรวบรัด ที่สำคัญ ต้นฉบับส่วนใหญ่มักมีข้อความว่า "*แลเรื่องราวอวตารชาติที่ 10 นั้น คือพระนารายณ์อวตารเป็นพระรามเทพ* ***ความพิสดารอยู่ในรามเกียรติ์โพ้นแล้ว***" นอกจากนี้ มณีปิ่นยังได้เสนอว่า รามเกียรติ์มีที่มาจากรามายณะฉบับภาษาทมิฬ และปุราณะทั้งฉบับภาษาสันสกฤตและภาษาทมิฬ

ไม่ว่ารามเกียรติ์มีที่มาจากเรื่องนารายณ์ 20 ปางหรือไม่ ทั้งรามเกียรติ์และนารายณ์ 20 ปางก็มีเนื้อเรื่องตรงกันมากที่สุด ในลักษณะที่ เรื่องหนึ่งต้องได้อิทธิพลจากอีกเรื่องหนึ่ง หรือทั้ง 2 เรื่องอาจมาจากวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งซึ่งปัจจุบันไม่มีใครรู้จัก ประเด็นที่น่าสนใจคือ หากกวีหรือเหล่ากวีที่รวบรวมเรื่องเพื่อแสดง *เกียรติของพระราม* จะจับความเล่าแต่เรื่องของพระรามหรือรามาวตารก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเท้าเรื่องไปไกลถึงวราหาวตาร ซึ่งเป็นอวตารสำคัญของพระนารายณ์อีกปางหนึ่ง อวตารปางนี้เล่าเรื่องพระนารายณ์ปราบหิรันต์ยักษ์ เหตุใดบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 ฉบับนี้จึงไม่แสดงรายละเอียดเฉพาะเนื้อเรื่องในปางรามาวตารอันเป็นเรื่องราวของพระรามโดยตรงเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ว่าทรงเป็นดุจเทพเจ้า คือ พระนารายณ์ผู้ทรงอวตารมาปราบ *ท้าวราพณาสูร* หรือ *ทศกัณฐ์* ผู้เป็นพาลและเป็นเหตุแห่งความทุกข์เข็ญในโลกมนุษย์เพื่อให้พระเกียรติยศของพระรามกำจายไปทั่วไตรโลกตามชื่อเรื่อง *รามเกียรติ์* บทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 กลับเริ่มเรื่องตั้งแต่ตอนหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินโลก ทำให้โลกเป็นอันตรายจนพระนารายณ์ต้องอวตารมาเป็นพญาสุกรเผือกเพื่อมาปราบ และคืนแผ่นดินโลกให้กลับสู่สภาวะเดิมตามเนื้อเรื่องในวราหาวตาร

ผู้วิจัยเห็นว่า เนื้อเรื่องวราหาวตารที่เพิ่มเติมเข้ามาตอนต้นของบทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 น่าจะสะท้อนพระราชประสงค์สำคัญของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงต้องการจะสื่อ "สารสำคัญ" บางประการ โดยเฉพาะคตินารายณ์อวตารกับความชอบธรรมของพระองค์ในการปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในท่ามกลางสภาวะบ้านเมืองที่ยังไม่สุขสงบ มีภัยสงครามที่ต้องพุ่งรบและทำศึกใหญ่อยู่ตลอดรัชกาล อีกทั้งยังเป็นช่วงที่เพิ่งจะเริ่มสร้างบ้านแปงเมืองเพื่อให้กรุงเทพมหานครเป็นราชธานีแห่งใหม่แทนกรุงศรีอยุธยาที่ชำรุดทรุดโทรมจนไม่อาจบูรณะให้กลับคืนสภาพเป็นมหานครอันยิ่งใหญ่แห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

---

[1] พระนารายณ์อวตารมาเป็นหมูป่า (วราหะ) ปราบอสูรนัยน์ตาทอง (หิรัณยากษะ) ซึ่งลากเอาแผ่นดินไปไว้ใต้สมุทร

[2] พระนารายณ์อวตารมาเป็นพระสมณะเพื่อลวงเอาศิวลึงค์จากอสูร 3 ตนพี่น้อง มีเรื่องอยู่ในนารายณ์ 20 ปาง แต่ว่าอสูรเป็นตนเดียวชื่อ *ตรีบุรัม* เรื่องนี้ยังปรากฏในภาพจิตรกรรมที่ซุ้มประตูพระระเบียงพระอุโบสถที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านทิศตะวันออก ด้วย บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 มีเรื่องพระอิศวรปราบอสูรตรีบุรัม แต่ตัดเรื่องพระนารายณ์อวตารเป็นพระสมณะออกไป

[3] พระนารายณ์อวตารมาเป็นนางอัปสรเพื่อลวงสังหารนนทกผู้มีนิ้วเพชร

[4] มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (Phromsutthirak, 1987) เรียกว่า *นารายณ์ 10 ปาง*

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษา *คตินารายณ์อวตาร* กับแนวคิดการสร้างกรุงเทพมหานครและการสถาปนาพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตามแนววรรณคดีศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชไม่ใช่เพียงนิทานพระรามฉบับไทยที่มีคุณค่าทางวรรณคดีเท่านั้น แต่ยังแฝงนัยทางการเมืองเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีว่า ทรงเป็นพระนารายณ์ผู้อวตารลงมาปราบยุคเข็ญแก่ชาวสยาม และทรงสิทธิ์โดยชอบที่จะปกครองกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นกรุงอโยธยาหรือเมืองพระรามแห่งใหม่แทนราชวงศ์เดิมและนครหลวงเดิมของชาวสยามที่ล่มจมไปเพราะไฟสงคราม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและบทละครเรื่องรามเกียรติ์สำนวนอื่นรวมทั้งนิทานพระรามสำนวนที่เกี่ยวข้อง

2. คัมภีร์นารายณ์ยี่สิบปางที่นำมาศึกษาใช้ฉบับที่กรมศิลปากรตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2558 เป็นหลัก และหากต้องการสอบเทียบความจะนำเรื่องนารายณ์สิบปางสำนวนอื่นที่พิมพ์เผยแพร่แล้วมาร่วมศึกษา

3. ศึกษาพงศาวดารและเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

3.1 ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย ฉบับที่คณะอนุกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี วันที่ 18 ตุลาคม พุทธศักราช 2547

3.2 พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ

3.3 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

3.4 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

3.5 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) และฉบับที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตรวจชำระและทรงพระนิพนธ์อธิบาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยศึกษาจากเอกสาร (documentary research) และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งได้ลำดับขั้นตอนการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลคำเรียกพระราม การสร้างเมืองของพระราม และวงศ์ของพระราม จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และวรรณกรรมอื่นที่สัมพันธ์กัน

2. เก็บรวบรวมข้อมูลพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสภาพบ้านเมืองของพระนครใหม่ที่พระองค์ทรงสร้าง

3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารัตถะในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนต้นก่อนที่จะเกิดศึกลงกา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์และตีความเพื่อศึกษาแนวคิดที่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

2. สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (descriptive analysis)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ภูมิหลังของบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงขึ้นครองราชย์และสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ได้ 15 ปี ถึงวันจันทร์ ขึ้น 2 ค่ำ เดือนอ้าย จุลศักราช 1159 (พ.ศ. 2340) ปีมะเส็ง พระองค์ก็โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันรวบรวมและเรียบเรียงบทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับสมบูรณ์ขึ้นใหม่ ท้ายบทละครมีโคลงจำนวน 2 บท โคลงบทที่ 1 บาทที่ 2 ว่า “*บ พิตรธรรมิกทรง แต่งไว้*” (Buddhayodfa Chulalok, 1997c) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (Chulalongkorn, 1965) มีพระราชวินิจฉัยว่า เมื่อเหล่าราชบัณฑิตชำระเสร็จสิ้น นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และทรงแก้ไขแล้วเสร็จ จึงเฉลิมพระเกียรติในฐานะ “พระราชนิพนธ์”

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับนี้ยาวถึง 116 เล่มสมุดไทย (FAD of Thailand, 1997) ร่ายนำเรื่องระบุพระราชประสงค์ไว้ว่า เพื่อประโยชน์สมโภชพระนคร และสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไปพร้อมกัน ดังนี้

...ตำนานเนื่องเรื่องรามเกียรติ์ เบียนบรปักษ์ยักษ์พินาศ ด้วยพระราชโวหาร ปานสุมาลัยเรียบร้อย สร้อยโสภิตพิกสิตสาโรช โอษฐสุคนธ์วิมลหื่นหอม ถนอมถนิมประดับโสต *ประโยชน์ฉลองเฉลิม เจิมจุฑาทิพย์ประสาท ประกาศยศเอกอ้าง องค์บพิตรพระเจ้าช้าง เผือกผู้ครองเมือง*

(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

โคลงสี่สุภาพตอนท้ายเรื่องก็กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า

ริ ร่ำพร่ำประสงค์ สมโภช พระนา
บูรณ์ บำเรอรมย์ให้ อ่านร้องรำเกษม

(Buddhayodfa Chulalok, 1997c)

พระนครใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างและสถาปนามิได้มีแต่ปราสาทราชวัง วัดวาอาราม บ้านเรือนและราษฎรเท่านั้น หากแต่ราษฎรทั้งหลายต้องมีจิตใจรื่นเริงเบิกบานสำราญด้วย ราษฎรทั้งหลายซึ่งขวัญหายกระเจิงไปในเวลาเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 จึงจะบังเกิดกำลังใจกล้าแกร่งที่จะตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยด้วยความผาสุก และรวมใจเป็นหนึ่งเพื่อปกบ้านป้องเมืองมิให้ศัตรูภายนอกและภายในทำให้ล่มจมสิ้นสูญอย่างพระนครเก่า บทละครเรื่องรามเกียรติ์และวรรณคดีสำคัญเรื่องอื่นๆ ที่ฟื้นฟูขึ้นในสมัยนี้ กับทั้งพระไตรปิฎกอรรถกถาฎีกาที่ทรงให้ชำระใหม่ในสมัยนี้ จึงเท่ากับเป็นเครื่องปลอบประโลมจิตใจราษฎรทั้งหลายให้บังเกิดขวัญกล้าขึ้นมาดังที่นายนรินทรธิเบศร์ (อิน) (Narindhibet, 1975) ใช้คำว่า *"ฝึกฟื้นใจเมือง"* เหล่าราชบัณฑิตทั้งหลายจึงได้ร่วมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็นมหานครแห่งใหม่แทนกรุงเก่าที่ล่มสลายลงไป และมุ่งหมายให้บทละครเรื่องรามเกียรติ์กับทั้งวรรณกรรมทั้งนั้นที่รวบรวมชำระขึ้นในรัชกาลนี้เป็นเครื่องบำรุงขวัญแก่ราษฎรให้ *"...เกษมเปรมประชากรหฤหรรษ์ อนันตยศโยคโภคไพบูลย์ พูนบ่อเงินทอง กองโกฏิรัตนชัชวาล พิมานพิมลกลสตรี บูรีรัตนเรื่อฟ้า หล้าหลากสวรรค์"* (Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแต่งเป็นกลอนบทละคร เพลงหน้าพาทย์กำกับไว้ มีร่ายสุภาพจำนวน 1 บทนำอยู่ต้นเรื่อง และลงท้ายด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน 2 บท เนื้อหาหลักพรรณนาเรื่องพระนารายณ์อวตารเป็นพระรามเพื่อลงมาปราบทศกัณฐ์ซึ่งเป็นพาลในโลก เนื้อเรื่องติดต่อกันไปยืดยาวทั้งเรื่อง ไม่แบ่งเป็นตอนๆ อย่างรามายณะของวาลมีกิ แม้จะมีเรื่องปลีกแทรกอยู่มาก เช่น เรื่องศึกตรีบูรัม เรื่องควายทรพากับทรพี เรื่องนางเมขลากับรามสูร แต่เรื่องทั้งหมดก็ร้อยรัดกันกลมกลืนทำให้เรื่องหลักไม่ขาดเอกภาพ แต่แปลกตรงที่แทนที่จะจับความเล่าเฉพาะเรื่องที่ตรงกับรามาวตารซึ่งเป็นอวตารปางที่ 6 ของพระนารายณ์ กลับเริ่มเรื่องที่วราหาวตารซึ่งเป็นอวตารปางที่ 3 ในปางนี้พระนารายณ์ทรงอวตารมาเป็นหมูป่าเขี้ยวโง้งใหญ่เพื่อปราบหิรันตยักษ์

ตามคติฮินดูซึ่งปรากฏในคัมภีร์ปุราณะว่า พระนารายณ์จะอวตารลงมาดับทุกข์เข็ญเมื่อเกิดเหตุภัยร้ายใหญ่หลวงขึ้นในโลก จำนวนอวตารมีกล่าวไว้แตกต่างกัน แต่ที่นิยมโดยมากว่ามี 10 ปาง ซึ่งลิลิตนารายณ์สิบปางของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (Vajiravudh, 1964) ให้รายชื่อไว้ดังนี้ 1) มัศยาวตาร (พระนารายณ์อวตารเป็นปลา) 2) กูรมาตาร (เป็นเต่า) 3) วราหาวตาร (เป็นหมูป่า) 4) นรสิงหาวตาร (เป็นนรสิงห์) 5)

วามนาวตาร (เป็นพราหมณ์เตี้ย) 6) ปรศุรามาวตาร (เป็นพราหมณ์ถือขวาน) 7) รามจันทราวตาร (เป็นพระราม) 8) กฤษณาวตาร (เป็นพระกฤษณะ) 9) พุทธาวตาร (เป็นพระพุทธเจ้า) 10) กัลกยาวตาร (เป็นวีรบุรุษขี่ม้าขาว)

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ จับความเล่าเรื่องตั้งแต่หิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินไปไว้ใต้บาดาล หมูป่านารายณ์ปราบอสูรตนนั้น แล้วนำแผ่นดินกลับคืนดีดังเดิม กำเนิดท้าวอโนมาตัน ต้นวงศ์พระราม กำเนิดกรุงศรีอยุธยา กำเนิดเมืองลงกาและวงศ์ยักษ์ กำเนิดวานรสำคัญ ทศกัณฐ์ลักนางสีดาซึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดสงครามอันเป็นเรื่อง “ลิงรบยักษ์” คือ พระรามยกกองทัพวานรไปปราบทศกัณฐ์และเหล่าอสูรผู้เป็นพาลสำเร็จ จนพระรามเสด็จกลับไปครองเมืองอโยธยาด้วยความสงบสุข

2. แนวคิด *กษัตริย์อยุธยาคือพระรามซึ่งเป็นอวตารแห่งพระนารายณ์*

นิทานพระรามตามคติพระพุทธศาสนาว่า รามบัณฑิตทรงครองเมืองพาราณสีสืบต่อจากท้าวทสรถผู้พระราชบิดา (Mahamakutrajavidyalai, 2022) แต่นิทานพระรามคติฝ่ายฮินดู พระรามทรงเป็นธรรมิกราชครองเมืองอโยธยา นักโบราณคดีบางคนพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่าเมืองของพระรามหาได้เป็นแต่เมืองในตำนาน แม้จะมีข้อโต้แย้งว่า เมืองซึ่งทุกวันนี้เรียกว่าอโยธยาเป็นเมืองเดียวกับเมืองของพระรามในรามายณะของวาลมีกิหรือไม่ (Brockington, 1998) เมืองอโยธยาของอินเดียตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสรยู (Sarayū) ปัจจุบันเรียกว่าเมือง Oudh (Apte, 2003) หรือ Oude (Monier-Williams, 2003)

เมื่อนิทานพระรามฝ่ายฮินดูแพร่ไปดินแดนใด ดินแดนนั้นก็มักมีเมืองตั้งชื่อตามเมืองของพระราม เช่น เมือง Jogjakarta (Raffles, 1817; Carey, 1984). ซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของชวากลาง ประเทศอินโดนีเซีย

เมือง Jogjakarta มาจากชื่อเต็ม Ngа-Jogjakarta รูป Ngajogja- มาจากภาษาสันสกฤต Ayodhyā (อโยธฺยา) (Carey, 1984) ซึ่งสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้ Ayodhyā > *Ayogya > Ngа-ajogja / Ngа-ayogya ส่วน -karta เป็นภาษาชวาโบราณ แปลว่า ‘ศรี, สวัสดี’ (Horne, 1974) ดังนั้น Ngajogjakarta / Ngayogyakarta / Jogjakarta / Yogyakarta จึงแปลว่า ‘ศรีอโยธยา’ เมือง Jogjakarta / Yogyakarta อาจเรียกสั้นๆ ว่า Jogja / Yogya

Jogjakarta เป็นรูปเขียนเดิม ส่วน Yogyakarta เป็นรูปแปร (variant) ที่นิยมเขียนกันในปัจจุบัน

ในประเทศไทยมี**แนวคิด *กษัตริย์อยุธยาคือพระรามซึ่งเป็นอวตารแห่งพระนารายณ์*** ได้แก่

1. เมือง *อโยธยา* (อยุธยาเก่า) บุคคลแรกที่กล่าวถึงเมืองอยุธยาเก่า คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (Chulalongkorn, 1968) ทรงออกชื่อเมืองนี้ว่า *กรุงศรีอยุทธยา* หรือ *อโยชฌิยา* ชื่อหลังเป็นรูปภาษาบาลีมาจาก อโยชฌิยา ซึ่งปฏิภาคกับรูปภาษาสันสกฤต *อโยทฺธยา แต่รูปสันสกฤตที่ให้นี้ไม่พบจริงในภาษาสันสกฤต พบแต่รูป อโยธฺยา (Monier-Williams, 2003)

เมืองอโยธยาอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยา ทางตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก แต่ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (Kasetsiri, 2020) ว่า อยู่ระหว่างเมืองสุพรรณกับลพบุรี อโยธยาเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลักฐานความเจริญคือ วิหารและพระพุทธรูปใหญ่ที่วัดพนัญเชิง (Wallipodom, 2017) วัดใหญ่ไชยมงคล วัดศรีอโยชฌิยา วัดกุฎีดาว วัดมเหยงค์ (Chulalongkorn, 1968) ซึ่งสร้างขึ้นก่อนกรุงศรีอยุธยานานถึง 26 ปี (FAD of Thailand,

1996a) สันนิษฐานว่าเป็นเมืองท่าของเมืองละโว้ตั้งแต่สมัยฟูนันจนถึงสมัยทวารวดี (Wallipodom, 2017) โดยทั่วไปนักประวัติศาสตร์มักเชื่อมโยงกับเมือง *อโยทธยาสรีรามเทพนคร* ซึ่งกล่าวถึงในจารึกสุโขทัย[1]

2. เมือง *กรุงพระนครศรีอยุทธยา* (อยุธยาใหม่) ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสร้างเมื่อ ปีขาล จ.ศ. 712 (พ.ศ. 1893) (FAD of Thailand, 1996b) เป็นเมืองที่มีแม่น้ำล้อมอยู่ 3 ด้าน คือ แม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันตกและด้านใต้ แม่น้ำป่าสักด้านตะวันออก เมื่อขุดคลองคูเมืองทางด้านเหนือเชื่อมน้ำเจ้าพระยากับป่าสัก เมืองนี้ก็มีลักษณะเป็นเกาะ มีชื่อเต็มตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ว่า *กรุงเทพทะวาราวะดีศรีอยุทธยา มหาดิลกภพนพะรัตน ราชธานีบุรีรมย* (กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลกภพนพรัตน ราชธานีบุรีรมย์) ที่เมืองแห่งนี้มีคำว่า *ทวารวดี* อยู่ข้างหน้าก็ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ

ก. เป็นเมืองที่รับมรดกวัฒนธรรมตกทอดมาตั้งแต่วัฒนธรรมทวารวดีซึ่งมีอายุตกประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 7-12 (Saisingha, 2019)

ข. มีลักษณะเป็นเกาะเช่นเดียวกับนคร *ทวารวตี* (dvāravatī) หรือ *ทวารกา* (dvārakā) ของพระกฤษณะ (Monier-Williams, 2003) ซึ่งเป็นอวตารอีกปางหนึ่งของพระนารายณ์

3. กรุงเทพมหานคร หรือกรุงรัตนโกสินทร์ (อยุธยาใหม่ซึ่งถือกำเนิดขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง) เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบจลาจลที่เกิดขึ้นใน จ.ศ. 1144 (พ.ศ. 2325) ราบคาบแล้ว ราษฎรทั้งปวงได้อัญเชิญให้ขึ้นเสด็จครองราชสมบัติ ทรงดำริให้สร้างเมืองใหม่ทางฟากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเพราะมีชัยภูมิที่ดีกว่า เมื่อทรงปราบดาภิเษก กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อแรกเฉลิมขึ้น ได้ใช้ชื่อตามขนบเดิมว่า *กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมพระราชนิเวศน์มหาสถาน* (Thiphakorawong, 2002) ต่างกันเพียงนครใหม่แห่งนี้มีคำว่า *มหานครบวร-* อยู่หน้าคำว่า *ทวารวดีศรีอยุธยา...*

ไม่ปรากฏหลักฐานที่ใดๆ ว่าเมือง Jogjakarta ของชวามีคติว่า ผู้ปกครองเมืองมีฐานะเป็นพระราม เมืองอยุธยาเก่าด้านตะวันตกของแม่น้ำป่าสักก็ไม่ปรากฏหลักฐานตกมาให้สืบค้นได้ดุจเดียวกัน แต่ปรากฏหลักฐานชัดแจ้งว่า มีคติว่า *กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา (อยุธยาใหม่) คือพระรามซึ่งเป็นอวตารแห่งพระนารายณ์* ดังปรากฏในพระนามที่ชีพ่อพราหมณ์ถวายให้เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าอู่ทองเสวยราชย์ ณ นครแห่งนี้ว่า *สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทร บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว* (FAD of Thailand, 1996b) และพระมหากษัตริย์องค์อื่นของกรุงพระนครศรีอยุธยามีคำ *ราม* เป็นส่วนหนึ่งของพระนาม ได้แก่ พระราเมศวร พระรามราชาธิราช พระรามาธิบดีที่ 2 (พระเชษฐาธิราช) พระรามาธิบดีที่ 3 (สมเด็จพระนารายณ์) และคตินี้ก็สืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงมีคำว่า *รามาธิบดี* ในพระนามเต็มซึ่งจารลงในพระ

[1] จารึกวัดเขากบ ด้าน 2 บรรทัดที่ 21 (FAD of Thailand, 1995a) ระบุเมืองชื่อ *อโยทธาสรีรามเทพนคร* เนื่องจากสันนิษฐานว่าจารึกหลักนี้จารขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1900-1904 (1995a) ซึ่งเวลานั้นสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาแล้ว ศานติ ภักดีคำ (Pakdeekham, 2005) จึงเสนอว่า *อโยทธยา* ก็คือ กรุงศรีอยุธยาที่พระเจ้าอู่ทองทรงสร้าง ส่วน *สรีรามเทพนคร* ไม่ใช่สร้อยท้ายชื่อ แต่เป็นอีกเมืองหนึ่ง นักวิชาการเข้าใจ *อโยทธาสรีรามเทพนคร* แตกต่างเป็น 2 ทาง ทางหนึ่งว่า *สรีรามเทพนคร* เป็นคำสร้อยและเป็นอีกชื่อหนึ่งของเมืองแห่งนี้ดังปรากฏในจารึกวัดศรีชุม ด้าน 1 บรรทัดที่ 57 (FAD of Thailand, 1995b) กับอีกทางหนึ่งว่า *อโยทธยา* เป็นเมืองหนึ่ง และ *สรีรามเทพนคร* เป็นอีกเมืองหนึ่ง ทรรศนะหลังดู Pakdeekham, S. (2005)

สุพรรณบัฏ เมื่อลำดับต่อจากกรุงศรีอยุธยาก็นับเป็นพระรามาธิบดีที่ 4 (Mongkut, 1912) ดูพระนามเต็มใน เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (Thiphakorawong, 2002)

อย่างไรก็ตาม มีพระมหากษัตริย์อยุธยาเพียง 5 พระองค์เท่านั้นดังได้เอ่ยพระนามมาข้างต้นจากพระมหากษัตริย์จำนวนทั้งสิ้น 33 พระองค์ที่ปรากฏคำว่า *ราม* ในพระนาม ดังนั้น ในสมัยอยุธยา คติว่าพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงดำรงพระสถานะเป็นพระรามซึ่งเป็นอวตารของพระนารายณ์ในปางรามจันทราวตารจึงอาจไม่ปรากฏชัดแจ้งนัก ทว่า แนวคิดเดียวกันนี้ปรากฏอย่างชัดแจ้งในสมัยรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ล้วนแต่มีคำว่า *รามาธิบดี* หรือ *รามาธิราช* เป็นส่วนหนึ่งของพระปรมาภิไธยเต็มที่จารึกไว้บนพระสุพรรณบัฏ หรือพระปรมาภิไธยสังเขปทั้งสิ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทร*รามาธิบดีศ*รีสินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงนับได้ว่า พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ล้วนแต่ทรงเป็น *รามวงศ์* หรือ *วงศ์แห่งรามาวตาร*

พึงสังเกตว่า คำว่า *จักรี* แปลว่า ‘ผู้มีจักรเป็นอาวุธ’ จากภาษาสันสกฤต จกฺริน् โดยทั่วไปหมายถึง ‘พระนารายณ์’ ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีหลายแห่งที่ใช้ *พระจักรี* หมายถึง พระราม เช่น

เมื่อนั้น นวลนางสีดามารศรี
อยู่กับพระลักษมณ์*พระจักรี* ที่หน้าพระบรรณศาลา

(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

ดังนั้น พระบรมราชจักรีวงศ์ซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นพระปฐมบรมกษัตริย์ จึงอาจตีความได้ว่าหมายถึง *พระรามวงศ์* คือ คำว่า *จักรี* ในพระบรมราชจักรีวงศ์นั้น หมายถึง ‘พระราม’ มิได้หมายถึง ‘พระนารายณ์’

3. คติ *นารายณ์อวตาร* กับการสร้างกรุงเทพมหานคร ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

3.1 แนวคิดว่าพระรามเป็นพระนารายณ์อวตาร

นิทานพระรามฉบับภาษาสันสกฤตอย่างราโมปาขยานะ คือ นิทานพระรามที่เป็น อุปาขยานะ หรือเรื่องแทรกในมหาภารตะ ราโมปาขยานะมักแสดงภาพพระรามว่าเป็นมนุษย์สามัญ ส่วนรามายณะนั้น เฉพาะกาณฑ์[1] แรกและกาณฑ์สุดท้ายเท่านั้นที่กวีคือวาลมีกิมีสำนึกโดยสม่ำเสมอว่าพระรามเป็นอวตารของพระนารายณ์ แต่อีก 5 กาณฑ์นอกนั้นซึ่งเป็นผลงานดั้งเดิมของกวี ภาพของพระรามปรากฏออกมาในฐานะที่เป็นมนุษย์อยู่โดยตลอด ดังจะเห็นได้จากสมญานาม (epithet) เรียกพระราม ซึ่งมักเรียกโดยแสดงคุณสมบัติอันเลิศของพระรามในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง เช่น *ราโม ธรฺมภฤตาṃ วระ* แปลว่า ‘พระรามผู้เลิศในหมู่ผู้ทรงธรรมทั้งหลาย’ *รามṃ สรฺวาสฺตฺรวิทุษาṃ เศฺรษฺฐṃ* แปลว่า ‘พระรามผู้สง่าเลิศล้ำแห่งผู้รู้เชี่ยวชาญเรื่องศรทั้งปวง’ หรือสมญาที่แสดงเหล่ากอของ

[1] รามายณะภาษาสันสกฤตของวาลมีกิแบ่งเป็นตอนใหญ่ๆ จำนวน 7 ตอน แต่ละตอนเรียกว่า *กาณฑ์* (เทียบ *กัณฑ์* ในอรรถกถาพระเวสสันดร) แต่ละกาณฑ์มีชื่อแตกต่างกัน

พระราม เช่น ราฆโว แปลว่า ‘ลูกหลานแห่งท้าวรฆุ’ หรือ *ทาศรถิ* หรือ *ทศรถาตฺมชะ* แปลว่า ‘โอรสแห่งท้าวทศรถ’ (Bailey and Brockington, 2000) ตรงกันข้ามกับบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กวีย้ำและแสดงให้ผู้อ่านเห็นอยู่ตลอดเวลาว่า พระรามเป็นอวตารของพระนารายณ์ ดังใช้สมญาเรียกพระรามว่า *องค์พระอวตาร* หรือเรียกพระรามว่า *พระนารายณ์* เพื่อไม่ให้สับสนกับพระนารยณ์เป็นเจ้า จึงมักใช้ว่า *พระนารายณ์สุริย์วงศ์ทรงศร* (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) แปลว่า ‘พระนารายณ์ผู้ (เป็นกษัตริย์) สุริยวงศ์ทรงถือศร (เป็นอาวุธ)’ ในวัฒนธรรมฮินดูนิยมเรียก *พระนารายณ์* ว่า *พระวิษณุ* แปลว่า ‘แผ่ไปทั่ว’ (Monier-Williams, 2003) จัดเป็นเทพแห่งแสงสว่าง พระวิษณุมักก้าวออกไป 3 ย่างก้าว (ตฺริวิกฺรม) หมายถึง ดวงอาทิตย์ขึ้น ดวงอาทิตย์ขึ้นสูงสุด และดวงอาทิตย์ตก (Macdonell, 1981) ดังนั้น จึงตีความได้อย่างกลมกลืนว่า พระวิษณุ หรือที่นิยมเรียกในสังคมไทยว่า พระนารายณ์ เป็นต้นแห่ง สุริยวงศ์

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ฯ ยังนำสมญาของพระนารายณ์มาเป็นสมญาของพระรามด้วย เช่น *พระจักรี พระสี่กร* (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) คตินี้มิได้เกิดขึ้นใหม่ แต่สืบขนบต่อเนื่องกันมาจากรามเกียรติ์สำนวนอยุธยาและสำนวนธนบุรี

3.2 การตีความรามเกียรติ์ฯ ตอนหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินและตอนสร้างเมืองให้กุมารผู้เกิดในดอกบัวจากนาภีพระนารายณ์

ใจความสำคัญของรามเกียรติ์ คือ ตำนานสงครามระหว่างพระรามผู้เป็นธรรมิกราชกับทศกัณฐ์ผู้เป็นพาล โดยทั้ง 2 ฝ่ายต่างมีกองทัพใหญ่และขุนพลผู้สามารถในการรบจำนวนมาก กำลังหลักของฝ่ายพระรามได้แก่ เหล่าวานรเมืองชมพูและขีดขินซึ่งมีกำลังพลรวมกันมากถึง “*เจ็ดสิบเจ็ดสมุทร*” (Buddhayodfa Chulalok, 1997b) จำนวน 1 สมุทร = $1x10^{14}$ จากคำภาษาสันสกฤต *สมุทฺร* (Monier-Williams, 2003) ฝ่ายกองทัพทศกัณฐ์มีเมืองพันธมิตรจำนวนมาก พระรามมีเพียงพระลักษมณ์พระอนุชาร่วมศึกเคียงบ่าเคียงไหล่ ส่วนฝ่ายทศกัณฐ์มีทั้งเหล่าญาติและมิตรสหายจำนวนมาก บ้างก็อาสา บ้างก็ถูกขอร้อง บ้างก็จำใจช่วยทศกัณฐ์รบ หากรามเกียรติ์ฉบับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจะจับความเล่าตั้งแต่กำเนิดท้าวอโนมาตันกษัตริย์ต้นวงศ์นครอโยธยาสืบราชสมบัติมาจนถึงพระราม ส่วนฝ่ายลงกา เล่าตั้งแต่ท้าวสหบดีพรหมสร้างกรุงลงกาให้ท้าวจตุรพักตร์ครองสืบมาจนถึงทศกัณฐ์ ทั้งหมดนี้นับว่าเหมาะสม เพราะเท่ากับปูพื้นฐานเรื่องให้รู้โคตรและญาติวงศ์ของพระรามและทศกัณฐ์ พระรามเป็นสุริยวงศ์สืบพงศ์มาจากพระนารายณ์ ส่วนทศกัณฐ์เป็นยักษ์พรหมพงศ์สืบวงศ์จากพระพรหมธาดา (ตามคติฮินดู พระพรหมมีเพียงองค์เดียว คือ พระพรหมธาดา ผู้เป็นเทพเจ้าแห่งการสร้าง แต่ในรามเกียรติ์มีความเชื่ออย่างพระพุทธศาสนาว่า พรหม มีจำนวนมาก) แต่ที่ชวนตั้งข้อสงสัยอะไรเป็นนัยแฝงที่ รามเกียรติ์ฯ กลับเล่าย้อนไปถึงอวตารที่ 3 ของพระนารายณ์ คือ วราหาวตาร ซึ่งพระนารายณ์อวตารเป็นหมูป่าเขี้ยวโง้งมาสังหารหิรันตยักษ์ที่ม้วนแผ่นดิน 4 ทวีปแล้วหนับใส่รักแรนำไปซ่อนไว้ที่ใต้บาดาล ดังกลอนว่า

มาจะกล่าวบทไป ถึงหิรันตยักษ์แกล้วกล้า
ห้าวหาญชาญณรงค์ฤทธา ปรากฏเลื่องชื่อลือขจร

ฯลฯ

อหังการ์อิ่มเอิบกำเริบใจ จะผลาญให้บรรลัยทั้งไตรจักร
สำแดงแผลงฤทธิ์ฮึกฮัก ขุนยักษ์ไล่ม้วนแผ่นดิน ฯ
ชมพูอุดรกาโร อมรโคยานีก็ได้สิ้น
หนีบใส่รักแร้อสุรินทร์ พาแผ่นดินไปบาดาล
(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (Phromsutthirak, 2004) ตีความว่า รามเกียรติ์ฯ ตอนนี้แฝงนัยการเมืองว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบจลาจลในปลายสมัยกรุงธนบุรีแล้วทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี แต่ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะตีความไปถึงวีรภาพและอุตสาหภาพของพระองค์ในประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาที่กว้างกว่านั้น คือ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2310 จนถึง พ.ศ. 2324 ไม่จำเพาะแต่เหตุการณ์จลาจลในปลายสมัยกรุงธนบุรีเท่านั้น ดังนั้น จึงตีความใหม่ว่า เรื่องหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินไปไว้ใต้เมืองบาดาล เป็นสัญลักษณ์ถึง วาระล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาและวงศ์กษัตริย์ที่ปกครองมหานครแห่งนี้ที่ต้อง รวมไปถึงเหตุการณ์ตลอดรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งบ้านเมืองก็ยังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ เต็มไปด้วยศึกสงคราม เพราะบรรดาหัวเมืองและประเทศราชทั้งปวงซึ่งขึ้นกับอำนาจเอกฉัตรของกรุงศรีอยุธยา ต่างก็พากันแข็งเมือง ไม่ยอมขึ้นกับอำนาจของกรุงธนบุรี เพราะไม่ยอมรับว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีความชอบธรรมที่จะปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ ด้วยว่า ทรงมิได้มีเชื้อสายกษัตริย์อยุธยานั้นประการหนึ่ง และทรงเป็นบุตรชาวจีน (Skinner, 1962) อีกประการหนึ่ง ดังนั้น แม้ว่าตลอดสมัยกรุงธนบุรี คนไทยไม่ต้องตกเป็นข้าของพม่า แต่ก็ต้องทำศึกรบพุ่งอยู่ตลอดรัชกาล ไพร่ฟ้าประชาชนมิได้อยู่เป็นสุข ตอนต้นรัชกาลเกิดทั้งทุพภิกขภัย โจรภัย และโรคภัย จนพระเจ้ากรุงธนบุรี *“ทอดพระเนตรเห็นอัฏฐิกเรวพะคนทั้งปวง...สุมกองอยู่ดุจหนึ่งว่าภูเขา แลเห็นประชาชนซึ่งลำบากอดอยากอาหาร มีรูปร่างดุจหนึ่งเปรตปีศาจพึงเกลียด ทรงพระสังเวชประดุจมีพระทัยเหนื่อยหน่ายในราชสมบัติ จะเสด็จไปเมืองจันทะบูน”* (FAD of Thailand, 1996c)

ส่วนรามเกียรติ์ฯ ตอนต่อกัน คือ พระนารายณ์บรรทมสินธุ์ เกิดดอกบัวขึ้นจากนาภี แล้วบานรับแสงอาทิตย์ เกิดมีกุมารอยู่ในดอกบัว พระนารายณ์นำไปเฝ้าพระอิศวร ทรงบัญชาให้พระอินทร์มาไปสร้างเมืองให้กุมารนั้นปกครอง ชัยภูมิที่จะสร้างเมืองเป็นป่าใหญ่ชื่อ *ทวารวดี* มีฤาษีพรตกล้า 4 ตน ชื่อ ***อ****จนคาวี* ***ยุ****คอัคระ* ***ท****หะฤาษี* และ***ยา****คะมุนี* บำเพ็ญตบฌานอยู่ ฤาษีจึงได้ตั้งชื่อเมืองที่พระอินทร์กำลังจะสร้างให้กุมารที่เกิดในดอกบัวจากนาภีพระนารายณ์โดยนำชื่อพยางค์แรกของฤาษีทั้ง 4 กับชื่อป่าแห่งนั้นมารวมกัน

เรียกว่า*กรุงศรีอยุธยา* *ทวาราวดี*เขตขัณฑ์
จะเป็นที่สามโลกอภิวันท์ พระเกียรตินั้นจะทั่วแดนไตร
(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

กุมารนั้น พระอิศวรประทานนามให้ว่า *อโนมาตัน* เป็น พระปัยกาของพระราม ก็อาจตีความได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเป็นเหมือนดั่งหมูป่านารายณ์ซึ่ง *“...ขวิดคัดเอาพื้นปัถพี มาไว้ตามที่ด้วยศักดา”* (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ทรงร่วมกรำทำศึกกอบกู้แผ่นดินจากพม่า ทรงทำศึกเหนือใต้เพื่อให้แผ่นดินมั่นคงเป็นสุข จนเสร็จปราบจลาจลที่กรุงธนบุรี เหล่าสมณะชี

พราหมณ์เสนาอมาตย์ราษฎรทั้งปวงจึงได้พร้อมใจกันทูลอัญเชิญเสด็จให้ขึ้นครองสิริราชย์ พระองค์ได้ทรงใส่พระราชหฤทัยที่จะสร้าง “ความชอบธรรม” ซึ่งอาจถูกละเลยไปในสมัยแผ่นดินก่อนหน้า เป็นความชอบธรรมในฐานะพระมหากษัตริย์ที่ทรงราชย์และทรงเป็นปฐมกษัตริย์ที่จะสืบวงศ์ต่อไป โดยโปรดให้สร้างนครแห่งใหม่ ณ สถานที่ซึ่งมีชัยภูมิที่ดีกว่า และทรงปรับภูมิลักษณ์ของสถานที่ที่จะตั้งพระนครแห่งใหม่ให้มีลักษณะเป็นเกาะเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยาที่เพิ่งล่มสลายไป กับทั้งยังอัญเชิญนามของพระนครมาเฉลิมให้แก่นครใหม่ จนกระทั่งปี จ.ศ. 1147 (พ.ศ. 2328) เมื่อพระมหาปราสาทราชมนเทียรและพระนครสร้างเสร็จบริบูรณ์ ทรงประกอบพิธีบรมราชาภิเษก จากนั้น ก็ทรงสมโภชพระนคร (Thiphakorawong, 2002) ซึ่งบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ฯ ก็ได้เป็นอุปกรณ์สำคัญที่ยัง “*ประโยชน์ฉลองเฉลิม*” (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) พระนครด้วย และครั้งนั้น ได้ทรงเปลี่ยนนามพระนครให้ต้องกับนามพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (Thiphakorawong, 2002) และสอดคล้องกับเรื่องที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ฯ ที่ว่า พระอินทร์ทรงสร้างมหานครแห่งนี้ตามว่าศิวโองการ โดยทรงบัญชาให้พระวิษณุกรรมซึ่งเป็นเทพแห่งการช่างเนรมิตขึ้น ดังกลอนว่า

เมื่อนั้น โกสีย์ผู้มีอัชฌาสัย
ฟังพระดาบสยศไกร ภูวไนยเห็นชอบทุกประการ
จึ่งสั่งพระวิษณุกรรม์ จงสร้างสรรค์พาราราชฐาน
ให้แสนสนุกโอฬาร ตามเทวบรรหารพระศุลี
(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

พระนครแห่งนี้จึงได้นามใหม่ว่า *กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์* (Thiphakorawong, 2002)

โดยมีแนวคิดว่า นครแห่งพระราม คือ เมืองอยุธยาที่สมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนา แม้ว่าจะล่มสลายลงไปตามกฎอนิจจัง แต่ก็เป็นดังสรรพสัตว์ทั้งหลาย คือ เวียนว่ายในสังสาระ ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เป็นระยะเวลาที่บ้านเมืองเกิดจลาจลและแผ่นดินใหม่ คือ กรุงธนบุรี ก็มิได้มั่นคงสถาพร และเมื่อ “*อยุธยาอาภัพลับไป*” (Mahasurasinghanad, 2002) บัดนี้ก็ได้จุติจากชั้นฟ้าลงมาเกิดใหม่เป็นกรุงรัตนโกสินทร์อันงามสง่าดุจดั่งกรุงศรีอยุธยาเมื่อครั้งอดีต แนวคิดนี้ปรากฏชัดในโคลงนิราศนรินทร์ (Narindhibet, 1975) ว่า “*อยุธยายศล่มแล้ว ลอยสวรรค์ ลงฤ*” และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในฐานะกษัตริย์ปฐมวงศ์ทรงดำรงพระสถานะเป็น รามาธิบดีที่ 1 หรือพระรามองค์ที่ 1 แห่งอยุธยาสร้างใหม่ ก็ได้สืบวงศาต่อเนื่องมาจนถึงพระมหากษัตริย์ในรัชกาลปัจจุบันซึ่งนับเป็น รามาธิบดีที่ 10 หรือพระรามองค์ที่ 10

สรุปผลการวิจัย

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแม้มุ่งหมายจะเล่าวีรกรรมอันหาญกล้าของพระรามในฐานะที่เป็นรามจันทราวตารของพระนารายณ์ แต่เริ่มจับความเล่าเรื่องตั้งแต่วราหาวตาร ก็เพื่อซ่อนนัยอันแยบคายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้บังเกิดแก่พระมหากษัตริย์ผู้มีพระราชดำริให้เหล่าราชบัณฑิตรวบรวมและซ่อมสร้างบทละครอันมีมาแต่ครั้งอยุธยา พระรามซึ่งเป็นพงศ์เผ่าพระนารายณ์ผู้มีสมญาว่า *พระจักรี* มีความชอบธรรมที่จะครองเมืองอยุธยาที่พระอินทร์ให้พระวิษณุกรรมเนรมิตสร้างขึ้นตามศิวบัญชาฉันใด พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็มีความชอบธรรมที่ครองกรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทร์ฯ ที่พระองค์ทรงดำริให้สร้างขึ้นฉันนั้น ด้วยว่าพระนครแห่งนี้ก็คือ เมืองอยุธยาซึ่งถือกำเนิดขึ้นใหม่ และพระองค์ก็คือ *พระรามองค์ใหม่* ที่บังเกิดขึ้นในโลกอีกครั้งเพื่อปราบพาลและดับยุคเข็ญในโลก ในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นปฐมบรมราชจักรีวงศ์

ผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ทุกประการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาบทละครเรื่องรามเกียรติ์ทั้งสำนวนอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ทั้งสำนวนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสำนวนพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเพื่อเปรียบเทียบลักษณะเด่น ลีลา และคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และสังคมซึ่งมีอยู่ในวรรณคดีมรดกสำคัญเรื่องนี้

เอกสารอ้างอิง

Apte, V. S. (2003). **The Practical Sanskrit-English Dictionary**. Delhi: Motilal Banarsidass.

Bailey, G. and Brockington, M., eds. (2000). **Epic Threads: John Brockington on the Sanskrit Epics**. New Delhi: Oxford University Press.

Bidyalabh Bridhyakon, Prince. (1974). **Collection of Royal Writings**. Bangkok: Moon. (in Thai)

Brockington, John. (1998). **The Sanskrit Epics**. Leiden: Brill.

Buddhayodfa Chulalok, King. (1997a). **Ramakian of King Rama I**. Vol 1. Bangkok: Office of Literature and History. (in Thai)

———. (1997b). **Ramakian of King Rama I**. Vol 2. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand. (in Thai)

———. (1997c). **Ramakian of King Rama I**. Vol 4. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand. (in Thai)

Carey, P. B. R. (1984). "Jalan Maliabara ('Garland Bearing Street'): The Etymology and Historical Origins of a Much Misunderstood Yogyakarta Street Name". **Archipel**. 27: 51-62

Chulalongkorn, King. (1965). **Miscellaneous Royal Writings of King Chulalongkorn**. Bangkok. Railway. (in Thai)

———. (1968). "The Antiquities Investigation Society of Siam". **Silpakorn Journal**. 12 (2): 42-6. (in Thai)

Fine Arts Department (FAD) of Thailand. (1995a). "Khao Kob Inscription". in **Collection of Inscriptions, Volume 8: Sukhothai Inscriptions**. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 120-6. (in Thai)

———. (1995b). "Srichum Inscription". in **Collection of Inscriptions, Volume 8: Sukhothai Inscriptions**. Bangkok: National Library of Thailand, pp 98-119. (in Thai)

———. (1996a). "Chronicles of the Kingdom Ayutthaya, Luang Prasert Version". ใน **Collection of Chronicles, the Golden Jubilee Version**. Vol 1. Bangkok: Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 211-33. (in Thai)

———. (1996b). "Chronicles of the Kingdom Ayutthaya, Phancandanumat (Jerm) Version". in **Collection of Chronicles, the Golden Jubilee Version**. Vol 3. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 203-452. (in Thai)

———. (1996c). "Chronicles of the Kingdom Thonburi, Phancandanumat (Jerm) Version". in **Collection of Chronicles, the Golden Jubilee Version**. Vol 3. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 469-41. (in Thai)

———. (1997). "Introductory". in **Ramakian of King Rama I**. Vol 1. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp [1-9]. (in Thai)

Horne, E. C. (1974). **Javanese-English Dictionary**. New Haven: Yale University Press.

Kasetsiri, C. (2020). **Ayutthaya: History and Politic**. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project. (in Thai)

Laulertvorakul, A. (1990). "WanKhān: the Enjoyment Flavored by the Ramakian". **Thai Language and Literature**. 7 (1): 43-8. (in Thai)

Lausunthorn, N. (1997). **Narai Yi Sip Pang (The Legend of Vishnu's Twenty Avatars) and Its Influence on Thai Culture**. Bangkok: Maekhamphang. (in Thai)

Macdonell, A. A. (1981). **Vedic Mythology**. Delhi: Motilal Banarsidass.

Mahamakutrajavidyalai. (2022). **Siam Tipitaka and Commentary Vol 60**: **Suttantapiṭaka Khuddakanikāya Jātaka**. Vol 3 Part 3. Nakornpathom: Mahamakutrajavidyalai. (in Thai)

Mahasurasinghanad, Regent. (2002). “Song of Striking of Burma”. in **Compositions of the Regents**. Bangkok: FAD of Thailand, pp. 23-30.

Mongkut, King. (1912). **The Royal Chronicles of the Kingdom Siam, the King Mongkut Version**. Vol 3. Bangkok: Vajirayāna Library. (in Thai)

Monier-Williams, Sir Monier. (2003). **A Sanskrit-English Dictionary**. New Delhi: Asian Educational Services.

Narindhibet (In). (1975). **Khlong Nirāt Narin**. Bangkok: Educational Supplies Organization of the Teachers’ Council. (in Thai)

Nimmanhaeminda, P. (2005). “The Story of Rāma in Buddhist Literature”. **The Journal of The Royal Society of Thailand**. 30 (2): 459-69. (in Thai)

Pakdeekham, Santi. (2005). “Srīrāmadevanagara: an Elaborated Noun-Ending or City’s Name”. **Damrong Journal**. 4 (2): 156-71. (in Thai)

Phromsutthirak, M. (1987). “*Is it true that ‘Narai Yi Sip Pang’ originates from the Ramakian of King Rama I?*”. **Art & Culture Magazine**. 8 (8): 32-38. (in Thai)

———. (2004). **Maneepin’s Academic Composition**. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Raffles, T. S. (1817). **History of Java**. vol 1. 2nd ed. London: Gilbert and Rivington.

Saisingha, S. (2019). Dvāravatī Art. **Religious Culture in the Eary History of Territory of Thailand**. Nonthaburi: Muang Boran.

Sawaddipong, C. (2011). “Horamān”. **Dictionary of Lanna Literature**. Bangkok: Thailand Research Fund.

Singto, S. (1977). **The Relationship between the Ramayana of Vālmīki and the Ramakian of King Rama I**. Bangkok: Supervisory Education Unit of Thailand. (in Thai)

Skinner, G. W. (1962). **Chinese Society in Thailand: an Analytical History**. New York: Cornell University Press.

Thiphakorawong, Chaophraya. (2002). **The Royal Chronicles of Rattanakosin, Reign of King Rama I**. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand. (in Thai)

Vajiravudh, King. (1964). **Lilit Narai Sip Pang**. Bangkok: Klangvidya. (in Thai)

Wallipodom, S. (2017). “Ayodhyā-Srīrāmthepnakorn”. **Muang Boran Journal**. 43 (1): 33-43. (in Thai)